

Voorspoediger en efficiënter dan verwacht

Realisatie Marker Wadden

NOG NERGENS OP DE WERELD IS OP ZO'N GROTE
SCHAAL SLIB EN KLEI TOEGEPAST VOOR DE VORMING
VAN EILANDEN

De aanleg van de Marker Wadden verloopt voorspoediger en efficiënter dan verwacht. Het hoofdeiland is al duidelijk gevormd en ook de contouren van het tweede eiland zijn boven water zichtbaar. Voor het derde van de in totaal vijf eilanden wordt nu onder water aan de dammen gewerkt. De unieke samenwerkingsvorm van Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat werpt zijn vruchten af en smaakt naar meer. "Dit project brengt bij alle partijen enorm veel energie."

Tekst: OLAV LAMMERS

Roel Posthoorn, projectdirecteur Marker Wadden bij Natuurmonumenten en Ben Viveen, projectmanager bij Rijkswaterstaat, zitten in de Marker Wadden bouwkeet aan de VOCweg bij de haven van Lelystad. "Wij delen de keet ook met de uitvoerende partij Boskalis. Op zich al een unicum, regelmatig treffen wij elkaar ook tijdens de lunch en spreken dan de laatste ontwikkelingen met elkaar door. Ook dat is bepalend gebleken voor de succesvolle uitvoering van dit project."

Enorme exposure

De sfeer is goed en het verhaal over de samenwerking en de resultaten tot

nu toe wordt enthousiast verteld. Posthoorn: "De 'exposure' van dit project is enorm. Het versterkt de 'drive' die we toch al met z'n allen hebben en natuurlijk is ook aannemer Boskalis blij met alle aandacht. Wat hier wordt gecreëerd is in hoge mate innovatief en uniek voor de wereld. De ontwikkelingen worden met grote interesse gevolgd omdat dit 'bouwen met de natuur' ook in andere landen een uitkomst kan zijn voor het creëren van nieuw land en de aanpak van de slibproblematiek."

Slib bedreigt waterkwaliteit

Het verhaal van het Markermeer (70.000 ha groot) is wellicht bekend. Jarenlang

is er politiek gesteggeld over het al dan niet inpolderen van dit laatste deel van de Zuiderzeewerken, totdat het kabinet uiteindelijk in 2003 definitief besloot deze polder niet meer aan te leggen. Maar sinds de constructie in 1976 van de 26 km lange Houtribdijk tussen Enkhuisen en Lelystad is de ecologische kwaliteit van het Markermeer en IJmeer fors achteruit gegaan. Door de dijk kon het slib niet meer op natuurlijke wijze worden afgevoerd. Het hoopte zich in de loop der jaren op in het relatief ondiepe Markermeer. Door wind en golfslag wervelt het bodemmateriaal voortdurend op, waardoor het water een groot deel van de tijd troebel is met als

gevolg dat driehoeksmosselen en waterplanten grotendeels verdwenen en daarmee ook het voedsel voor vogels en vissen.

Vanwege het internationale natuurbelang dat het Markermeer en IJmeer vertegenwoordigt, is het gebied in 2009 definitief aangewezen als Natura 2000 gebied, waar naast de Natuurbeschermingswet ook de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) van toepassing is. Binnen de Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer is het Markermeer opgenomen als een Toekomstbestendig Ecologisch Systeem (TBES) waardoor een kwalitatief hoogwaardige

leefomgeving moet ontstaan met aantrekkelijke natuur- en recreatiegebieden.

Direct aan de slag

"Het idee van de Marker Wadden komt dus niet zomaar uit de lucht vallen, maar bouwt juist voort op de veelheid van plannen die tussen 2000 en 2010 zijn ontwikkeld", vertelt Posthoorn van Natuurmonumenten. "Wij hebben het idee voor de eilandengroep (in totaal zo'n 800 ha groot) in het noordoostelijke deel van het Markermeer in 2011 opgepakt en als een uitgewerkt idee aan de Nationale Postcode Loterij voorgedragen. In 2012 heeft dat geleid tot een honorering uit het Droomfonds. Daarna hebben we

het idee concreet gemaakt met hulp van ingenieursbureau Royal HaskoningDHV. We hadden toen een startkapitaal van 15 miljoen euro voor een idee dat we helemaal vanuit de uitvoering hebben bedacht. We wilden ook het liefst direct aan de slag in plaats van wachten op nog weer nieuwe plannen. Het lag ook voor de hand om direct contact te leggen met Rijkswaterstaat als beheerder van het Markermeer en te kijken of we het idee samen zouden kunnen gaan uitvoeren."

Aansluiting Rijkswaterstaat

Viveen van Rijkswaterstaat vertelt dat in de structuurvisie Amsterdam Almere Markermeer al een plan was opgenomen om het slibprobleem in het Markermeer aan te pakken door de aanleg van een oermoeras. "Wij waren daar op verschillende manieren en op verschillende locaties al mee aan het experimenteren. Het idee van de Marker Wadden van Natuurmonumenten paste heel goed in dat plaatje. Ook het ministerie van I & M liet weten geld in het project te willen steken als wij de uitvoering van het project gezamenlijk zouden oppakken."

Posthoorn: "De gesprekken met Rijkswaterstaat zijn in 2012 al van start gegaan, hoewel wij op dat moment alleen nog maar beschikten over de 15 miljoen euro van de Postcode Loterij. Intussen hadden we becijferd dat voor het hele project ongeveer 75 miljoen euro nodig was. Er moest dus nog heel wat gebeuren."

Twee parallelle processen

Dat was voor beide partijen reden om de voorbereidingen via twee parallel aan elkaar lopende processen in te zetten. Posthoorn: "Dat wil zeggen dat wij alvast van start gingen met de besprekingen over de wijze waarop wij het project dachten te kunnen gaan uitvoeren en wie welke rol daarbij zou gaan spelen, terwijl tegelijkertijd alles in het werk gesteld moest worden om de verdere financiering op tijd rond te kunnen krijgen." Daarbij werd afgesproken dat het

Foto: John Gundlach

Roel Posthoorn en Ben Viveen

project bij een stand van 50 miljoen euro daadwerkelijk in uitvoering zou worden genomen. Dat moment liet niet lang op zich wachten. Begin 2013 hadden Economische Zaken, I&M, de provincie Flevoland en Natuurmonumenten zelf het resterende bedrag aangevuld.

Taaie onderhandelingen

Maar zo voorspoedig als het idee van start ging, zo taaï verliepen de onderhandelingen het eerste jaar tussen Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat, verklaren zowel Posthoorn als Viveen. Het werd een ware zoektocht, vooral ingegeven door de cultuurverschillen tussen beide partijen, verschillen in opvattingen over aanpak en regie en vooral ook wederzijds vertrouwen.

“Dat waren best pittige gesprekken waarbij verschillende modellen werden bekeken”, vertelt Viveen. “In het begin verliep het zelfs zo stroef dat een bepaalde groep binnen Rijkswaterstaat zei ‘geef ons die opdracht maar, dan zorgen wij wel dat die eilanden er binnen vijf jaar liggen’. Natuurmonumenten stelde zich op het standpunt van ‘geef ons maar een paar goede mensen van jullie in ons eigen team en dan regelen wij het zelf wel’.”

Over andere boeg

Posthoorn: “Omdat we er toen niet uitkwamen, hebben we het over een andere boeg gegooïd. We zijn eerst gaan kij-

ken naar wat ons bindt. Bijvoorbeeld de wens om tot een eilandengroep te komen, de waterkwaliteit te verbeteren en daarmee de ecologie. Vervolgens hebben we vastgesteld wie waar goed in is, om daarna pas gezamenlijk te bepalen waar het mogelijk wringt, welke punten echt belangrijk zijn voor de partijen afzonderlijk en welke risico’s wij zoveel mogelijk uit de lucht wilden halen. Dat was lang niet altijd even gemakkelijk, maar met die insteek zijn we wel heel ver gekomen.”

Overeenkomsten vooraf

Zo werden in datzelfde jaar verschillende overeenkomsten gesloten. Dat betrof onder meer het financiële beheer dat van tevoren goed geregeld moest worden, omdat relatief veel partijen voor eigen risico en rekening in het project participeren. Daarnaast is een uitvoeringsovereenkomst uitgewerkt waarin de praktische samenwerking tussen beide partijen werd vastgelegd, waarbij Rijkswaterstaat de contractvorming en projectbeheersing voor zijn rekening zou nemen en Natuurmonumenten de projectdirectie en omgevingsmanagement. De derde overeenkomst betrof afspraken met betrekking tot de eeuwigdurende erfpacht op basis waarvan Natuurmonumenten de eilandengroep tot zijn beschikking zou krijgen en afspraken over het beheer van de eilandengroep na oplevering.

Posthoorn: “Het was dus een taaï jaar met veel droge kost, maar achteraf gezien is al die energie en tijd die wij er toen in hebben geïnvesteerd, tot aan de dag van vandaag zeer bepalend geweest voor het verdere succesvolle verloop van het hele project.”

Aanbestedingsvorm spannend

Een van de onderdelen waarop Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat in die periode naar elkaar toe moesten groeien, betrof de wijze waarop het werk zou worden aanbesteed. Posthoorn: “Natuurmonumenten is van oudsher een sterk inhoudelijke organisatie en had een strak idee over de wijze waarop de realisatie van de eilanden zou moeten worden uitgevoerd. Rijkswaterstaat daarentegen is de laatste jaren steeds meer gewend geraakt aan een insteek waarbij het einddoel van een project duidelijk is omschreven, maar waarbij de uitvoerder veel ruimte krijgt voor de wijze waarop hij dat doel denkt te kunnen bereiken. Dat was dus even zoeken naar een compromis, maar wij zagen op een gegeven moment ook wel in dat met het relatief beperkte budget waarover wij beschikten het raadzaam was om de markt maximaal uit te dagen om met slimme oplossingen te komen, waarmee het beeld wat wij voor ogen hadden zo dicht mogelijk kon worden benaderd. Wij lieten ons er dus van overtuigen niet alles bij voorbaat dicht

te timmeren, maar op basis van duidelijke uitgangspunten de markt meer vrijheid te geven in de wijze van uitvoering. Voor ons was dat echt een leerpunt, maar tegelijkertijd was het voor ons wel spannend hoe de markt met die geboden ruimte om zou springen en of de marktpartijen ook echt met innovaties zouden komen waardoor het project binnen het budget kon worden gerealiseerd.”

Boskalis

Nadat de eerste fase van de opdracht, de bouw van het hoofdeiland, in de markt was gezet, werden uiteindelijk drie aannemers uitgenodigd voor een dialoog. In september 2015 kreeg Boskalis het contract toegewezen. Het bestemmingsplan was in 2013 al door de gemeenteraad van Lelystad vastgesteld, zodat vrij snel – in maart 2016 – met de werkzaamheden kon worden begonnen. De werkzaamheden verliepen zo voorspoedig dat in september van dat jaar het hoofdeiland van 250 ha al door staatssecretaris Van Dam kon worden geopend.

Flexibele opstelling

“Het is niet alleen de goede samenwerkingsvorm tussen Rijkswaterstaat en Natuurmonumenten die ertoe heeft geleid dat zo snel en efficiënt gewerkt kon worden. Het is voor een belangrijk deel ook de flexibele wijze waarmee aanne-

mer Boskalis zich op het project heeft gestort”, benadrukken Posthoorn en Viveen. “Ook hier kun je spreken over een samenwerkingsverband tussen opdrachtgever en opdrachtnemer, waarbij in goed overleg voortdurend wordt gekeken hoe de werkzaamheden zo optimaal mogelijk kunnen worden uitgevoerd en ook op welke wijze de kosten zoveel mogelijk in de hand kunnen worden gehouden. En niet zonder succes. Uit de laatste berekeningen blijkt dat de kosten voor dit project twee keer goedkoper uitvallen dan oorspronkelijk was becijferd voor de plannen van het oermeeras. Daarbij moet wel worden vermeld dat we tot nu toe nauwelijks met financiële tegenvallers te maken hebben gehad.”

Scepsis

Dat gegeven is een enorme opsteker voor zowel Rijkswaterstaat, Natuurmonumenten als voor Boskalis. Want nog nergens op de wereld is op zo’n grote schaal slib en klei toegepast voor de vorming van eilanden. De plannen werden aanvankelijk met enige scepsis ontvangen, maar alle partijen zijn er tot nu toe in geslaagd in de praktijk aan te tonen dat deze vorm van ‘building with nature’ niet alleen technisch mogelijk is, maar ook relatief snel en op een kosten efficiënte wijze kan worden uitgevoerd. “Het is een experiment, maar wel een goed onderbouwd experiment

geworden waarbij een innovatieve aanpak, zowel organisatorisch als op technisch gebied voortdurend wordt gemonitord, tussentijds wordt geëvalueerd en ook geoptimaliseerd door de nieuwe kennis die gaandeweg is ontwikkeld. De resultaten zijn zelfs zo goed dat de aannemer begin dit jaar heeft aangegeven het groffe werk nog dit jaar al te willen en kunnen afronden, zodat het baggerschip de Edax daarna elders kan worden ingezet. De resterende tijd tot de oplevering in 2020 kan dan worden besteed aan de detailinrichting van de eilanden. We hadden de lat al hoog gelegd, maar dat betekende voor Natuurmonumenten wel dat de vervolfinanciering van het totale project versneld geregeld moest worden, wat in maart dit jaar ook lukte.”

Samenwerking

De goede ervaringen die Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat samen met de Marker Wadden hebben opgedaan, vertaalt zich binnenkort in een overleg waarbinnen beide partijen nagaan welke projecten zich in de toekomst nog meer zouden kunnen lenen voor een soortgelijke samenwerking. Daarin wordt ook het streven van Natuurmonumenten betrokken om het concept Marker Wadden verder uit te breiden tot een totale oppervlakte van rond de 10.000 hectare. Dit zou voornamelijk moeten plaatsvinden langs de gehele Houtribdijk tussen Flevoland en Noord-Holland en in combinatie met de versterkingsplannen die Rijkswaterstaat voor deze dijk in petto heeft. De eerste stappen zijn daartoe al gezet. ■